

Міністерство освіти і науки України

**О. В. Малихін, І. Г. Павленко,
О. О. Лаврентьєва, Г. І. Матукова**

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Навчальний посібник

**Київ
2014**

ББК 74.580.22

УДК 378.147

М 545

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/ 11-11505 від 17.12.2010 р.)*

М 545

Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник / О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьєва, Г. І. Матукова. – Київ : КНТ, 2014. – 262 с.

Рецензенти:

Апатова Н. В. – доктор педагогічних наук, професор, Таврійський національний університет ім. В. Вернадського;

Буряк В. К. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний університет;

Скидан С. О. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»

Автори-укладачі:

Малихін Олександр Володимирович – доктор педагогічних наук, професор.

Павленко Ірина Геннадіївна – кандидат економічних наук, доцент.

Лаврентьєва Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент.

Матукова Ганна Іллівна – кандидат педагогічних наук, доцент.

У навчальному посібнику представлено досвід навчальної та методичної роботи викладачів вищого навчального закладу. Розглянуто питання становлення професійної культури викладачів; методику проведення лекційних, семінарських, лабораторних і практичних занять, контролю засвоєння знань студентами; види та прийоми активізації процесу навчання у вищій школі; досвід здійснення навчального процесу розвинутих країн. Особливу увагу надано питанням удосконалення навчального процесу на підставі використання активних методів, активізації науково-дослідної роботи студентів і магістрантів.

Посібник розрахований на викладачів, аспірантів і магістрантів вищих навчальних закладів.

ISBN 978-966-373-737-9

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
1.1. Особливості організації навчального процесу у вищій школі ..	Ошибка! Закладка не определена.
1.2. Проблема формування професійно-педагогічної культури викладача в умовах ВНЗ	Ошибка! Закладка не определена.
1.3. Викладач у системі вищої освіти....	Ошибка! Закладка не определена.
1.4. Професійна компетентність викладача в системі професійної освіти	Ошибка! Закладка не определена.
1.5. Теоретико-методологічні проблеми культури педагогічного спілкування	Ошибка! Закладка не определена.
Термінологічний словник розділу	Ошибка! Закладка не определена.
Список використаної літератури	Ошибка! Закладка не определена.
Контрольні запитання. Завдання	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	
2.1. Роль викладача як суб'єкта освітнього процесу...	Ошибка! Закладка не определена.
2.2. Професійна діяльність викладача вищої школи .	Ошибка! Закладка не определена.
2.3. Студент як об'єкт педагогічної діяльності.....	Ошибка! Закладка не определена.
Термінологічний словник розділу	Ошибка! Закладка не определена.
Список використаної літератури	Ошибка! Закладка не определена.
Контрольні запитання. Завдання	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 3. ФОРМИ Й МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	
3.1. Методичні основи підготовки та проведення лекційних занять	Ошибка! Закладка не определена.
3.2. Методика підготовки та проведення семінарських занять.....	Ошибка! Закладка не определена.
3.3. Методика організації та проведення лабораторних і практичних занять	Ошибка! Закладка не определена.
3.4. Консультування як форма роботи зі студентами	Ошибка! Закладка не определена.
3.5. Організація самостійної роботи студентів	Ошибка! Закладка не определена.
Термінологічний словник розділу	Ошибка! Закладка не определена.

Список використаної літератури ..... **Ошибка! Закладка не определена.**
Контрольні запитання. Завдання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

РОЗДІЛ 4. ВИДИ ТА ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

4.1. Використання сучасних освітніх технологій ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

4.2. Застосування сучасних технічних засобів у процесі навчання .**Ошибка! Закладка не определена.**

4.3. Дистанційне навчання як самостійний елемент сучасної підготовки студентів..... **Ошибка! Закладка не определена.**

4.4. Активізація процесу навчання за допомогою проведення ділових ігор ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

4.5. Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів з використанням нових інформаційних технологій..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Термінологічний словник розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Список використаної літератури ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Контрольні запитання. Завдання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

РОЗДІЛ 5. КЕРІВНИЦТВО Й КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

5.1. Методи контролю знань студентів у вищих навчальних закладах ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

5.2. Модульна система організації навчального процесу й рейтинговий контроль знань студентів ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

5.3. Організація роботи кураторів груп у вищій школі...**Ошибка! Закладка не определена.**

Термінологічний словник розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Список використаної літератури ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Контрольні запитання. Завдання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

РОЗДІЛ 6. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

6.1. Роль наукової праці в розвитку творчих здібностей студента ..**Ошибка! Закладка не определена.**

6.2. Шляхи та методи залучення студентів до здійснення науково-дослідної роботи ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

6.3. Науково-дослідна діяльність студентів магістратури ..... **Ошибка!**

Закладка не определена.

Термінологічний словник розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Список використаної літератури ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Контрольні запитання. Завдання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

РОЗДІЛ 7. ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

7.1. Сучасні проблеми професійно-педагогічної культури викладача вищої школи зарубіжжя ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

7.2. Система вищої освіти в США ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

7.3. Система вищої освіти у Великобританії ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

7.4. Система вищої освіти у Франції ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

7.5. Система вищої освіти в Німеччині. **Ошибка! Закладка не определена.**

7.6. Система вищої освіти в Японії ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

7.7. Формування професійних навичок у майбутніх фахівців Скандинавії ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

7.8. Вивчення й поширення Європейського та світового досвіду як одного з альтернативних методів навчання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Термінологічний словник розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Список використаної літератури ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Контрольні запитання. Завдання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

РОЗДІЛ 8. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

8.1. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи вирішення ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

8.2. Адаптація української системи освіти до європейських вимог. **Ошибка! Закладка не определена.**

8.3. Стратегія розвитку вищої освіти й забезпечення її якості ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Термінологічний словник розділу ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Список використаної літератури ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

Контрольні запитання. Завдання ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

ПІСЛЯМОВА ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

ТЕСТИ ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ..... **Ошибка! Закладка не определена.**

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК.....

ВСТУП

Становлення України як самостійної держави, її національне відродження й перехід до ринкових відносин кардинально вплинули на систему вищої освіти. Особливе місце в ній займають висококомпетентні й усебічно розвинені педагоги, рівень якості знань яких має забезпечити соціально-професійні потреби сучасного суспільства.

Процес підготовки нового покоління вчених, здатних ефективно впливати на суспільний розвиток, вимагає докорінного оновлення професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів, обґрунтування нових функцій педагогіки вищої школи. Адже зміни в усіх сферах життя й діяльності людини, активне освоєння культурних цінностей сучасного суспільства об'єктивно вимагають перетворення вищої школи в інститут відтворення й виробництва педагогічної культури. При цьому, якби зміни не відбувалися у вищій школі, усі вони обов'язково стосуються викладача ВНЗ, педагога й ученого, носія наукового знання, культурно-педагогічного досвіду суспільства.

Сучасна педагогіка – комплекс теоретичних і прикладних наук про навчання, виховання, освіти, як спеціально організовані та цілеспрямовані процеси, а також про шляхи їх удосконалення. Це педагогіка сприяння, спільної творчості. Студент – не лише об'єкт навчання й виховання, який протистоїть викладачеві й залежить від нього, він одночасно виступає суб'єктом самоосвіти й самовиховання. Статус об'єкта діяльності передбачає наявність у студента тих соціальних якостей, які вже сформувалися в нього в конкретних соціальних умовах. Статус суб'єкта діяльності передбачає усвідомлення студентом перспектив подальшої особистої діяльності, вияв соціальної активності, саморозвитку й самореалізації.

Як наука педагогіка тісно пов'язана з психологією, котра досліджує психологічні закономірності навчання й виховання (критерії пізнавальних процесів, розумового розвитку), філософією, соціологією й іншими науками, об'єктом вивчення яких є людина. Це зумовлює необхідність уже зі

студентської лави готувати студентів до майбутньої викладацької діяльності, що може бути реалізовано через вивчення курсів «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Дидактика вищої школи» та ін.

Навчальний посібник «Методика викладання у вищій школі» включає необхідний матеріал, що дозволяє отримати чітке уявлення про зміст викладацької праці й основні орієнтири її здійснення. Він призначений для студентів старших курсів (магістрантів), дозволяє ознайомити їх з методичними та педагогічними засадами організації навчального процесу, сутністю науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі.

Необхідність появи такого роду посібника зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної та спеціальної підготовки випускників ВНЗ; цілями підготовки майбутніх фахівців до професійного, компетентного входження на ринок праці з міцно сформованими потребами у постійній професійній самоосвіті й саморозвитку.

В.Г. Кремінь у свій час так сформулював завдання реформування системи освіти: «Наше з вами завдання – так модернізувати освіту, щоб якомога повніше передати майбутнім поколінням культурну спадщину й позитивний досвід попередників. Разом з цим, необхідно рішуче відгородити їх від того, що віджило».

Однак педагогічна підготовка викладачів ВНЗ, що задовольняє вимогам навчання й виховання студентів у рамках традиційної освітньої системи сьогодні виявилася малоефективною задля забезпечення дійсного професіоналізму й компетентності майбутніх фахівців.

Основна ідея змін в освіті полягає в об'єднанні досягнень науково-технічного прогресу (програмування, комп'ютеризації, використання інформаційних технологій) з духовним розвитком людини, формуванням її наукового світогляду, культурним збагаченням.

Створення сучасної системи вищої освіти, здатної забезпечити підготовку фахівців, що відповідають цілям науково-технічного й соціального прогресу – першочерговий обов'язок професорсько-

викладацького складу й основа наукового потенціалу вищого навчального закладу.

Основними вимогами до сучасного викладача є його фундаментальна наукова підготовка, високий світоглядний і методичний рівень лекцій і практичних занять, сучасне педагогічне мислення, загальна культура, моральна чистота й гуманістична спрямованість діяльності.

Сьогодні у ВНЗ країни наявний значний науковий потенціал – понад 500 тис. науково-педагогічних працівників. Майже половина з них – доктори й кандидати наук, які забезпечують якість підготовки фахівців, підвищення рівня їхнього професіоналізму та компетентності, світоглядної культури й соціальної відповідальності, формування загальнолюдських цінностей. Узагальнення кращих надбань провідних учених і педагогів представлені у пропонованому навчальному посібнику «Методика викладання у вищій школі».